

Frågor och svar - Tvångs- och skyddsåtgärder

Fråga	Svar
1. Kan man vidta åtgärder inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och verksamhet som bedrivs med stöd av LSS mot den enskildes vilja?	Hälso- och sjukvårdslagen, socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) bygger på frivillighet, och förutsätter med andra ord samtycke. Av patientlagen framgår att hälso- och sjukvård inte kan ges utan den enskildes samtycke. (För olika former av samtycken se meddelandeblad nr 12/2013, Tvångs- och skyddsåtgärder inom vård och omsorg för vuxna). Detta innebär att man inom vården och omsorgen i regel inte kan vidta åtgärder mot den enskildes vilja (tvångs- och begränsningsåtgärder).
2. Får man använda skyddsåtgärder inom vården och omsorgen?	<p>Åtgärder som t.ex. brickbord, sänggrindar och bälten får inte användas i syfte att frihetsberöva en person eller begränsa dennes rörelsefrihet. Den enskilde är enligt 2 kap. 6 första stycket och 8 §§ RF skyddad mot påtvingade kroppsliga ingrepp och frihetsberövande från det allmänna.</p> <p>Åtgärderna får däremot användas om de syftar till att skydda, stödja, hjälpa eller aktivera den enskilde, om han eller hon samtycker till åtgärden. Till exempel kan användandet av ett bälte vara en skyddsåtgärd om bältet medför att den enskilde känner sig trygg och han eller hon samtycker till åtgärden. Användandet av sänggrindar kan vara en skyddsåtgärd om det bidrar till att den enskilde känner sig trygg och han eller hon samtycker till sänggrinden.</p> <p>Åtgärder av detta slag får inte användas för att kompensera för till exempel bristande bemanning, brister i kompetens eller att verksamheten bedrivs i lokaler som inte är ändamålsenliga. Det gäller oavsett om den enskilde har samtyckt till åtgärden som sådan eller inte, då syftet med den i så fall inte är att skydda, stödja, hjälpa eller aktivera den enskilde utan att kompensera för brister i verksamheten.</p> <p>Personer med till exempel demenssjukdom eller andra typer av kognitiva funktionsnedsättningar kan ha kommunikationssvårigheter men kan genom sina reaktioner visa hur de upplever en viss åtgärd. Detta får i sådana fall vara vägledande för ställningstagandet om samtycke föreligger eller inte. Även personer med fysiska funktionsnedsättningar kan ha olika former av kommunikationssvårigheter. Ibland kan rätt stöd och hjälpmedel ge förutsättningar för dessa personer att uttrycka sin vilja. Den enskilde kan därför behöva särskilt stöd för att kommunicera. Detta kan</p>

Fråga	Svar
	<p>göras genom exempelvis visuellt stöd eller alternativ kommunikation.</p> <p>Insatser som ges inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och verksamhet enligt LSS ska utgå från den enskildes individuella behov och förutsättningar. Beslut om åtgärder som exempelvis larm, sänggrindar och bälten ska därför bygga på individuella bedömningar och får inte fattas generellt. Skyddsåtgärder kan vara förenade med risker för den enskilde. Därför behöver man ta ställning till om det är nödvändigt att genomföra en bedömning av vilka risker som användandet av åtgärden kan innebära för den enskilde.</p> <p>Därutöver behöver man också beakta de generella principer som gäller för vården och omsorgen. Hälso- och sjukvården ska bland annat bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet, främja goda kontakter mellan patienten och hälso- och sjukvårdspersonalen och tillgodose patientens behov av kontinuitet, trygghet och säkerhet i vården. Verksamheter inom socialtjänsten och enligt LSS ska bland annat bygga på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet och de insatser som ges ska vara av god kvalitet samt tillgodose den enskildes behov av trygghet och säkerhet. Insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne enligt socialtjänstlagen. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges enligt LSS.</p> <p>Det är vårdgivaren och socialnämnden respektive huvudmannen för en enskild verksamhet som är ansvarig för att insatserna har en god kvalitet och att det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete. Vårdgivaren och socialnämnden respektive huvudmannen för en enskild verksamhet ska bland annat se till att verksamheten har tillräcklig bemanning, att personalen har rätt kompetens för de arbetsuppgifter de ska utföra och att verksamheten bedrivs i lämpliga lokaler för att leva upp till de krav som ställs i hälso- och sjukvårdslagen, patientlagen, socialtjänstlagen och LSS.</p>
<p>3. Får man använda välfärdsteknik inom vården och omsorgen?</p>	<p>Det finns inget förbud i hälso- och sjukvårdslagen, patientlagen, socialtjänstlagen eller LSS mot att använda teknik i vården och omsorgen av vuxna. Det är dock inte möjligt att generellt ange vilka tekniska lösningar som är tillåtna respektive otillåtna. Det är många faktorer som påverkar den bedömningen, som till exempel vilka funktioner tekniken har, vem mottagaren för den är och vad som är syftet med lösningen. Detta innebär att en bedömning måste göras i varje enskilt fall.</p> <p>Hälso- och sjukvårdslagen, socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) bygger på frivillighet, och förutsätter med andra ord samtycke. Av patientlagen framgår att hälso- och sjukvård inte kan ges utan den enskildes</p>

Fråga	Svar
	<p>Samtycke. (För olika former av samtycken se meddelandeblad nr 12/2013, Tvångs- och skyddsåtgärder inom vård och omsorg för vuxna). Detta innebär att man inom vården och omsorgen i regel inte kan vidta åtgärder mot den enskildes vilja (tvångs- och begränsningsåtgärder).</p> <p>Hälso- och sjukvården ska bland annat bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet, främja goda kontakter mellan patienten och hälso- och sjukvårdspersonalen och tillgodose patientens behov av kontinuitet, trygghet och säkerhet i vården. Verksamheter inom socialtjänsten och enligt LSS ska bland annat bygga på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet och de insatser som ges ska vara av god kvalitet samt tillgodose den enskildes behov av trygghet och säkerhet. Insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne enligt socialtjänstlagen. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges enligt LSS. Utöver kravet på samtycke måste samtliga dessa regler och principer beaktas då välfärdsteknik används inom vården och omsorgen.</p> <p>Åtgärder som vidtas inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och verksamhet enligt LSS ska utgå från den enskildes individuella behov och förutsättningar. Detta gäller oavsett om det är fråga om tekniska eller andra former av lösningar. Beslut om åtgärder i form av tekniska lösningar för enskilda ska därför bygga på individuella bedömningar och får inte fattas generellt.</p> <p>Vilka former av lösningar som ska användas – tekniska eller traditionella lösningar eller en blandning av dessa – behöver alltså fastställas inom ramen för en individuell bedömning. Hänsyn behöver bland annat tas till syftet med åtgärden och om åtgärden tillgodoser den enskildes individuella behov. Därutöver behöver man beakta de generella principer som gäller för vården och omsorgen, som till exempel rätten till självbestämmande, integritet, delaktighet, trygghet och säkerhet. Den enskilde ska också samtycka till åtgärden.</p> <p>Personer med till exempel demenssjukdom eller andra typer av kognitiva funktionsnedsättningar kan ha kommunikationssvårigheter men kan genom sina reaktioner visa hur de upplever en viss åtgärd. Detta får i sådana fall vara vägledande för ställningstagandet om samtycke föreligger eller inte. Även personer med fysiska funktionsnedsättningar kan ha olika former av kommunikationssvårigheter. Ibland kan rätt stöd och hjälpmedel ge förutsättningar för dessa personer att uttrycka sin vilja. Den enskilde kan därför behöva särskilt stöd för att kommunicera. Detta kan göras genom exempelvis visuellt stöd eller alternativ kommunikation.</p>

Fråga	Svar
	<p>I 2 kap. 6 § andra stycket RF finns en bestämmelse som skyddar enskilda från betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Därför behöver man vara uppmärksam på om den valda välfärdstekniken omfattas av den aktuella bestämmelsen. Beroende på vilken slags välfärdsteknik som tillämpas i verksamheten kan även andra regler än de som redan har nämnts behöva beaktas, till exempel regler som handlar om personuppgiftsbehandling och kameraövervakningslagen (2013:460).</p>
<p>4. Vad är nödrätten och när kan den åberopas?</p>	<p>I vård och omsorg kan det uppstå en "akut" situation där en anställd vidtar åtgärder som inrymmer någon form av våld eller tvång för att avvärja fara för liv och hälsa. Nödrätten ska endast tillämpas i undantagsfall (prop. 1993/94:130 s. 35). För beskrivning av nödrätten se sidan 3 i Socialstyrelsens meddelandeblad nr 12/2013, Tvångs- och skyddsåtgärder inom vård och omsorg för vuxna.</p>
<p>5. Får man låsa in en person i hans eller hennes bostad?</p>	<p>Den enskilde är enligt 2 kap. 8 § regeringsformen, RF, skyddad mot frihetsberövande om det inte finns lagstöd. Med frihetsberövande avses enligt förarbeten till regeringsformen bland annat fall då någon faktiskt är förhindrad att förflytta sig utanför ett rum eller annat relativt starkt begränsat område (prop. 1975/76:209 s. 52). Personen kan till exempel vara förhindrad att lämna vissa lokaler, genom att han eller hon saknar nyckel till dörrarnas låsanordningar eller inte behärskar den – kanske i och för sig okomplicerade – teknik som krävs för att öppna dörren. Detsamma torde gälla det fall där nyckeln förvaras på en plats som är åtkomlig, men som den enskilde inte informeras om eller förväntas glömma bort. Avgörande är alltså om den enskilde faktiskt är förhindrad att avlägsna sig från området i fråga (E. Rynning, Samtycke till medicinsk vård och behandling, 1994, s. 111).</p> <p>Enligt JO "måste med inlåsning förstås vidtagande av sådan särskild åtgärd som syftar till att den äldre på grund av sitt handikapp inte själv ska kunna öppna dörren. Det kan således enligt min mening inte anses tillåtet att använda skyddskåpan på ett sådant sätt att den äldre därigenom fräntas varje möjlighet att öppna dörren och lämna sin bostad." (JO 1989/90 s. 212).</p> <p>Skyddet mot frihetsberövande gäller i både ordnärt boende och sådana boenden som avses i 5 kap. 5 och 7 §§ SoL samt 9 § 9 LSS.</p>
<p>6. Får man aldrig låsa dörren till personens bostad?</p>	<p>Det kan vara möjligt att låsa dörren till den enskildes bostad om den enskilde samtycker till åtgärden. Åtgärden ska alltså vara frivillig, vilket innebär att den enskilde inte ska känna sig tvingad att acceptera att dörren låses.</p>

Fråga	Svar
	<p>Innan en sådan åtgärd används behöver man inom ramen för en individuell bedömning klarlägga åtgärdens syfte och om den tillgodoser den enskildes behov. Om åtgärden enbart syftar till att frihetsberöva eller begränsa den enskildes rörelsefrihet är åtgärden inte tillåten även om den enskilde samtycker till densamma. Detsamma gäller om åtgärden används för att kompensera för till exempel bristande bemanning, brister i kompetens eller att verksamheten bedrivs i lokaler som inte är ändamålsenliga. Man behöver också beakta de generella principer som gäller för vården och omsorgen, som till exempel rätten till självbestämmande, integritet, delaktighet, trygghet och säkerhet.</p> <p>Om den enskilde av något skäl inte kan öppna dörren själv måste han eller hon utan dröjsmål kunna få hjälp av personalen att öppna den. Därför är det viktigt att det finns en planering för hur den enskilde ska kunna få hjälp med att ta sig ut dels i normala situationer, dels i en situation som kräver utrymning vid till exempel brand. Vidare behöver det finnas en planering för hur personal som ska utföra hälso- och sjukvård eller insatser enligt socialtjänstlagen eller LSS ska kunna komma in.</p>
<p>7. Är det tillåtet med lås som medför att dörren till den enskildes bostad enbart går att öppna inifrån för att förhindra att obehöriga tar sig in?</p>	<p>Ett lås som innebär att den enskilde inte är förhindrad att lämna sin bostad går att använda. Den enskilde ska alltså själv kunna öppna dörren.</p> <p>Innan en sådan lösning används behöver man inom ramen för en individuell bedömning klarlägga lösningens syfte och om den tillgodoser den enskildes behov. Man behöver även beakta den enskildes vilja samt rätt till självbestämmande, delaktighet, trygghet och säkerhet. Det valda låset får till exempel inte resultera i att den enskilde känner otrygghet eller oro. Känslan av otrygghet och oro kan i vissa fall bero på att den enskilde inte förstår hur låset fungerar eller att det upplevs som främmande, vilket kan förebyggas genom information och samtal.</p> <p>Om den enskilde av något skäl inte kan öppna dörren själv måste han eller hon utan dröjsmål kunna få hjälp av personalen att öppna den. Därför är det viktigt att det finns en planering för hur den enskilde ska kunna få hjälp med att ta sig ut dels i normala situationer, dels i en situation som kräver utrymning vid till exempel brand. Därutöver behöver det finnas lösningar för hur den enskilde själv ska kunna ta sig in till sin bostad eftersom det inte är möjligt att begränsa den enskildes tillgång till sitt eget hem.</p> <p>Vidare behöver det finnas en planering för hur personal som ska utföra hälso- och sjukvård eller insatser enligt socialtjänstlagen eller LSS ska kunna komma in.</p>

Fråga	Svar
8. Får man ha ytterdörren låst i sådana boenden som avses i 5 kap. 5 och 7 §§ SoL samt 9 § 9 LSS?	<p>Ytterdörren till boendet kan vara låst, så som det är brukligt i de flesta människors hem. Detsamma gäller dörrar till avdelningar och enheter. Låset måste vara konstruerat så att den enskilde själv kan låsa upp. Däremot kan dörren ha ett lås som det tar en viss tid att öppna. Om den enskilde av något skäl, t.ex. att låset är alltför komplicerat, inte kan öppna dörren själv måste han eller hon utan dröjsmål kunna få hjälp av personalen med att öppna den. Åtgärder som innebär att den enskilde inte kan lämna bostaden är att betrakta som inläsning och därmed inte tillåtna (jfr 2 kap. 8 § RF och se fråga 5). Om till exempel en person är på väg ut mitt i natten, ska det finnas personal som kan uppmärksamma det. Personalen kan då ta hand om den enskilde och ibland motivera denne till att göra något annat.</p> <p>Det är viktigt att det finns en planering för hur den enskilde ska kunna få hjälp med att ta sig ut dels i normala situationer, dels i en situation som kräver utrymning vid till exempel brand. Vidare behöver det finnas en planering för hur personal som ska utföra hälso- och sjukvård eller insatser enligt socialtjänstlagen eller LSS ska kunna komma in.</p>
9. Vilka former av lås är tillåtna respektive förbjudna på ytterdörren till sådana boenden som avses i 5 kap. 5 och 7 §§ SoL samt 9 § 9 LSS?	<p>Det är inte möjligt att generellt ange att särskilda former av lås, till exempel kodlås eller lås med tvåhandsfattning, är tillåtna eller förbjudna. Det är om den enskilde själv klarar av att öppna ett lås (och/eller en dörr) eller om den enskilde utan dröjsmål kan få hjälp med låset och dörren som avgör om han eller hon är frihetsberövad eller inte. Åtgärder som innebär att den enskilde inte kan lämna bostaden är att betrakta som inläsning och därmed inte tillåtna (jfr 2 kap. 8 § RF och se fråga 5).</p> <p>Som exempel kan nämnas att ett kodlås i praktiken är detsamma som en låst dörr för de flesta personer med måttlig eller svår demenssjukdom eller kognitiv funktionsnedsättning. Att koden finns angiven i närheten av dörren saknar betydelse eftersom den enskilde inte har förmåga att utnyttja den för att öppna (SOU 2006:110 s. 284–285). Detsamma kan gälla personer med andra typer av kognitiva funktionsnedsättningar, exempelvis personer med autism, utvecklingsstörningar eller förvärvade hjärnskador. Avgörande är alltså om den enskilde faktiskt är förhindrad att avlägsna sig från området i fråga (E. Rynning, Samtycke till medicinsk vård och behandling, 1994, s. 111).</p> <p>Det är den som ansvarar för en verksamhet som måste ta ställning till vilken form av lås man ska ha i de aktuella lokalerna. Vilka som bor eller vistas i lokalerna, bemanning, arbetsätt och lokalernas utformning är några viktiga faktorer att ha med vid ett sådant ställningstagande. Det är också viktigt att ha kontakt med räddningstjänsten för att försäkra sig om att den lösning man väljer fungerar även vid situationer som kräver utrymning.</p>

Fråga	Svar
10. Får staketets grind som tillhör ett sådant boende som avses i 5 kap. 5 och 7 §§ Sol samt 9 § 9 LSS vara låst?	<p>Grinden kan vara låst, så som det är brukligt i de flesta människors hem. Låset måste vara konstruerat så att den enskilde själv kan låsa upp. Däremot kan grinden ha ett lås som det tar en viss tid att öppna. Om den enskilde av något skäl, t.ex. att låset är alltför komplicerat, inte kan öppna grinden själv måste han eller hon utan dröjsmål kunna få hjälp av personalen med att öppna den. Åtgärder som innebär att den enskilde inte kan lämna bostaden är att betrakta som frihetsberövande och därmed inte tillåtna (jfr 2 kap. 8 § RF och se fråga 5). Om till exempel en person är på väg ut mitt i natten, ska det finnas personal som kan uppmärksamma det. Personalen kan då ta hand om den enskilde och ibland motivera denne till att göra något annat.</p>
11. Får man använda bälte med den enskildes samtycke?	<p>Man kan använda ett bälte om den enskilde samtycker till åtgärden. Åtgärden ska alltså vara frivillig, vilket innebär att den enskilde inte ska känna sig tvingad att använda bältet.</p> <p>Innan en sådan åtgärd används behöver man inom ramen för en individuell bedömning klargöra åtgärdens syfte och om den tillgodoser den enskilde behov. Om man inom ramen för bedömningen kommer fram till att den enskilde vill och behöver ha ett bälte för att kunna sitta upp vid till exempel måltider och aktiviteter kan det vara en bra lösning. Skyddsåtgärder kan vara förenade med risker för den enskilde.</p> <p>Därför behöver man ta ställning till om det är nödvändigt att genomföra en bedömning av vilka risker som användandet av åtgärden kan innebära för den enskilde.</p> <p>Är syftet däremot att hålla fast en orolig person eller av annat skäl frihetsberöva eller begränsa den enskildes rörlighet får man inte använda bälte även om den enskilde samtycker till åtgärden. Detta då åtgärden inte syftar till att stödja, hjälpa eller aktivera den enskilde. Detsamma gäller om åtgärden används för att kompensera för till exempel bristande bemanning, brister i kompetens eller att verksamheten bedrivs i lokaler som inte är ändamålsenliga.</p> <p>Man behöver också beakta de generella principer som gäller för vården och omsorgen, som till exempel rätten till självbestämmande, integritet, delaktighet, trygghet och säkerhet.</p>
12. Får man använda bälten mot den enskildes vilja?	<p>Det finns inte något stöd i socialtjänstlagen, LSS eller hälso- och sjukvårdslagen för att använda bälten mot den enskildes vilja.</p>
13. Får man använda brickbord med den enskildes samtycke?	<p>Man kan använda ett brickbord om den enskilde samtycker till åtgärden. Åtgärden ska alltså vara frivillig, vilket innebär att den enskilde inte ska känna sig tvingad att använda brickbordet.</p>

Fråga	Svar
	<p>Innan en sådan åtgärd används behöver man inom ramen för en individuell bedömning klarlägga åtgärdens syfte och om den tillgodoser den enskildes behov. Om man inom ramen för bedömningen kommer fram till att den enskilde vill och behöver ha ett brickbord för att till exempel möjliggöra aktivering kan det vara en bra lösning. Skyddsåtgärder kan vara förenade med risker för den enskilde. Därför behöver man ta ställning till om det är nödvändigt att genomföra en bedömning av vilka risker som användandet av åtgärden kan innebära för den enskilde.</p> <p>Är syftet däremot att hålla fast en orolig person eller av annat skäl frihetsberöva eller begränsa den enskildes rörlighet får man inte använda brickbordet även om den enskilde samtycker till åtgärden. Detta då åtgärden inte syftar till att stödja, hjälpa eller aktivera den enskilde. Detsamma gäller om åtgärden används för att kompensera för till exempel bristande bemanning, brister i kompetens eller att verksamheten bedrivs i lokaler som inte är ändamålsenliga.</p> <p>Man behöver också beakta de generella principer som gäller för vården och omsorgen, som till exempel rätten till självbestämmande, integritet, delaktighet, trygghet och säkerhet.</p>
<p>14. Får man använda brickbord mot den enskildes vilja?</p>	<p>Det finns inte något stöd i socialtjänstlagen, LSS eller hälso- och sjukvårdslagen för att använda brickbord mot den enskildes vilja.</p>
<p>15. Får man använda sänggrindar med den enskildes samtycke?</p>	<p>Man kan använda en sänggrind om den enskilde samtycker till åtgärden. Åtgärden ska alltså vara frivillig, vilket innebär att den enskilde inte ska känna sig tvingad att använda sänggrinden.</p> <p>Innan en sådan åtgärd används behöver man inom ramen för en individuell bedömning klarlägga åtgärdens syfte och om den tillgodoser den enskildes behov. Om man inom ramen för bedömningen kommer fram till att den enskilde vill och behöver ha en sänggrind för att till exempel känna sig trygg när han eller hon sover kan det vara en bra lösning. Skyddsåtgärder kan vara förenade med risker för den enskilde. Därför behöver man ta ställning till om det är nödvändigt att genomföra en bedömning av vilka risker som användandet av åtgärden kan innebära för den enskilde.</p> <p>Är syftet däremot att frihetsberöva eller begränsa den enskildes rörlighet får man inte använda sänggrinden även om den enskilde samtycker till åtgärden. Detta då åtgärden inte syftar till att stödja, hjälpa eller aktivera den enskilde. Detsamma gäller om åtgärden används för att kompensera för till exempel bristande bemanning, brister i kompetens eller att verksamheten bedrivs i lokaler som inte är ändamålsenliga.</p> <p>Man behöver också beakta de generella principer som gäller för vården och omsorgen, som till</p>

Fråga	Svar
	exempel rätten till självbestämmande, integritet, delaktighet, trygghet och säkerhet.
16. Får man använda sänggrindar mot den enskildes vilja?	Det finns inte något stöd i socialtjänstlagen, LSS eller hälso- och sjukvårdslagen för att använda sänggrindar mot den enskildes vilja.
17. Får man använda välfärdsteknik som gör det möjligt att hitta en enskild och/eller uppmärksamma om denne passerat en förutbestämd gräns utanför det särskilda eller ordinära boendet, med hans eller hennes samtycke?	Man kan använda sådana tekniska lösningar om den enskilde samtycker till dem. Den tilltänkta lösningen ska alltså vara frivillig, vilket innebär att den enskilde inte ska känna sig tvingad att använda den. Innan en sådan lösning används behöver man inom ramen för en individuell bedömning klargöra lösningens syfte och om den tillgodoser den enskildes behov. Man behöver också beakta de generella principer som gäller för vården och omsorgen, som till exempel rätten till självbestämmande, integritet, delaktighet, trygghet och säkerhet. Den aktuella välfärdstekniken får inte användas för att kompensera för till exempel bristande bemanning, brister i kompetens eller att verksamheten bedrivs i lokaler som inte är ändamålsenliga. Lösningen ska istället syfta till att stödja, hjälpa eller aktivera den enskilde i sin vardag. Det kan till exempel handla om att ge den enskilde större möjlighet att röra sig fritt och samtidigt känna sig trygg vilket ger en ökad känsla av självständighet och självbestämmande. Om den valda tekniska lösningen aktualiserar en tillämpning av bestämmelsen i 2 kap. 6 § andra stycket RF (se fråga 3) behöver även samtyckeskravet där beaktas.
18. Får man använda välfärdsteknik som gör det möjligt att hitta en enskild och/eller uppmärksamma om denne passerat en förutbestämd gräns utanför det särskilda eller ordinära boendet, mot den enskildes vilja?	Det finns inte något stöd i socialtjänstlagen, LSS, patientlagen eller hälso- och sjukvårdslagen för att använda en sådan lösning mot en enskilds vilja.
19. Får man använda så kallade larmmattor, rörelse- eller fallsensorer med den enskildes samtycke?	Man kan använda välfärdsteknik som till exempel larmmattor och rörelse- eller fallsensorer om den enskilde samtycker till detta. Den tilltänkta lösningen ska alltså vara frivillig, vilket innebär att den enskilde inte ska känna sig tvingad att använda den tekniska lösningen. Innan en sådan åtgärd används behöver man inom ramen för en individuell bedömning klargöra lösningens syfte och om den tillgodoser den enskildes behov. Man behöver också beakta de generella principer som gäller för vården och omsorgen, som till exempel rätten till självbestämmande, integritet, delaktighet, trygghet och säkerhet. Den aktuella tekniska lösningen får inte användas för att kompensera för till exempel bristande bemanning, brister i kompetens eller att verksamheten bedrivs i lokaler som inte är ändamålsenliga. Lösningen ska istället syfta till att stödja, hjälpa eller aktivera den enskilde i sin

Fråga	Svar
	vardag. Om den valda välfärdstekniken aktualiserar en tillämpning av bestämmelsen i 2 kap. 6 § andra stycket RF (se fråga 3) behöver även samtyckeskrauet där beaktas.
20. Får man använda så kallade larmmattor, rörelse- eller fallsensorer mot den enskildes vilja?	Det finns inte något stöd i socialtjänstlagen, LSS eller hälso- och sjukvårdslagen för att använda tekniska lösningar som så kallade larmmattor och rörelsedetektorer mot den enskildes vilja.
21. Får man använda mikrofoner eller videokameror i den enskildes bostad i syfte att uppmärksamma om han eller hon behöver hjälp eller för att vid i förväg bestämda tidpunkter titta till denne, med hans eller hennes samtycke?	<p>Man kan använda sådana tekniska lösningar om den enskilde samtycker till dem. Den tilltänkta lösningen ska alltså vara frivillig, vilket innebär att den enskilde inte ska känna sig tvingad att använda den.</p> <p>Innan en sådan lösning används behöver man inom ramen för en individuell bedömning klarlägga lösningens syfte och om den tillgodoser den enskildes behov. Man behöver också beakta de generella principer som gäller för vården och omsorgen, som till exempel rätten till självbestämmande, integritet, delaktighet, trygghet och säkerhet. Den aktuella tekniska lösningen får inte användas för att kompensera för till exempel bristande bemanning, brister i kompetens eller att verksamheten bedrivs i lokaler som inte är ändamålsenliga. Istället ska lösningen syfta till att skydda, stödja, hjälpa eller aktivera den enskilde i sin vardag. Det kan till exempel handla om att en enskild får en bättre nattsömn genom att denne inte blir väckt av personalen eller för att man inte kan somna i avvaktan på att personalen ska komma. För vissa personer kan den här typen av tekniska lösningar upplevas som mindre integritetskränkande än när personalen besöker denne i sitt hem.</p> <p>Man behöver även vara uppmärksam på om den valda tekniska lösningen aktualiserar en tillämpning av bestämmelsen i 2 kap. 6 § andra stycket RF (se fråga 3).</p>
22. Får man använda mikrofoner eller videokameror i den enskildes bostad i syfte att uppmärksamma om han eller hon behöver hjälp eller för att vid i förväg bestämda tidpunkter titta till denne, mot den enskildes vilja?	Det finns inte något stöd i socialtjänstlagen, LSS eller hälso- och sjukvårdslagen för att tillämpa en sådan lösning mot den enskildes vilja.
23. Får man begränsa besök i sådana boenden som avses i 5 kap. 5 och 7 §§ SoL samt 9 § 9 LSS?	<p>En bostad i ett boende enligt SoL och LSS är den enskildes hem. Det är således den enskilde själv som avgör om, när och vilket besök som ska tas emot i hans eller hennes bostad.</p> <p>SoL och LSS bygger på frivillighet och de insatser som ges i aktuella boendeformer ska bygga på respekt för de boendes självbestämmande och integritet (se 1 kap. 1 § SoL och 6 § LSS). SoL och LSS innehåller inte några bestämmelser som medger begränsningar i den enskildes rätt att ta emot besök av t.ex. anhöriga och vänner (jfr. JO</p>

Fråga	Svar
	<p>2006/07 s. 277). Det betyder att en verksamhet mot den enskildes vilja inte får begränsa dennes möjlighet till att ta emot besök. Då åtgärder som vidtas inom socialtjänsten och verksamhet enligt LSS ska utgå från den enskildes behov och förutsättningar får generella beslut om "besöksförbud" inte förekomma.</p> <p>Den som ansvarar för verksamheten ska upprätthålla en god ordning och trygg miljö för alla de boende. Sena besök som riskerar att störa de boendes nattsömn kan därför ibland vara olämpligt. Liksom situationer där besökaren uppvisar ett aggressivt beteende eller är alkohol- eller drogpåverkad. I sådana situationer är det därför viktigt att med hjälp av motiveringsarbete få den enskilde att inse att besöken till exempel kan behöva minska i omfattning eller förekomma vid vissa angivna tidpunkter. Sådana åtgärder förutsätter dock den enskildes samtycke och att en individuell bedömning visar att åtgärderna tillgodoser den enskildes behov av till exempel skydd, stöd, hjälp eller aktivering.</p> <p>I regel innehar den som bor i en boendeform enligt SoL och LSS ett hyreskontrakt, vilket innebär att bestämmelser om hyra i 12 kap. jordabalken (hyreslagen) i princip blir tillämpliga. I hyreslagen finns bestämmelser om vilka åtgärder en hyresvärd kan vidta gentemot en hyresgäst om han eller hon orsakar störningar i boendet (jfr. 12 kap. 25 § JB). Mer information om hyreslagens bestämmelser går att hitta hos Boverket eller Hyresnämnden.</p> <p>Det finns inga rättsliga hinder att i aktuella verksamheter ta fram ordningsregler för gemensamhetsutrymmen i syfte att upprätthålla en god ordning och trygg miljö för de boende. Ordningsreglerna får inte innebära att den enskildes fri- och rättigheter begränsas eller att rätten till självbestämmande och integritet kränks. Ordningsreglerna behöver i görligaste mån förankras med de boende.</p>
<p>24. Får personal ta ifrån de boende deras personliga tillhörigheter som kläder, pengar, cigaretter och alkohol?</p>	<p>Insatser enligt SoL och LSS bygger på frivillighet, vilket innebär att de inte kan vidtas mot den enskildes vilja. Insatserna ska bygga på respekt för de boendes självbestämmande och integritet (se 1 kap. 1 § SoL och 6 § LSS). SoL och LSS innehåller inte några bestämmelser som tillåter användning av tvångs- och begränsningsåtgärder. Det innebär att åtgärder som får till följd att den enskilde fräntas sina personliga föremål inte får vidtas mot hans eller hennes vilja. Då åtgärder som vidtas inom socialtjänsten och verksamhet enligt LSS ska utgå från den enskildes behov och förutsättningar får generella beslut om åtgärder av aktuellt slag inte förekomma.</p> <p>I verksamhet inom SoL och LSS kan det förekomma personer som på grund av sin funktionsnedsättning har svårt att hantera personliga ägodelar som t.ex. pengar, kläder eller cigaretter. I</p>

Fråga	Svar
	<p>sådana situationer är det därför viktigt att kunna förklara på ett enkelt och konkret sätt för att få den enskilde att förstå konsekvensen av olika alternativ, vilket är förutsättningen för ett val. Då kan den enskilde förstå hur en minskad tillgång till dessa ägodelar kan gynna honom eller henne. Åtgärder som innebär att man tar ifrån den enskilde föremål förutsätter dennes samtycke och att en individuell bedömning visar att åtgärderna tillgodoser den enskildes behov av till exempel skydd, stöd, hjälp eller aktivering.</p> <p>För personer med funktionsnedsättningar kan rätt kommunikativt bemötande och möjlighet att uttrycka sig ge förutsättningar för att dessa personer ska kunna vara delaktiga i att göra ett eget val. Den enskilde kan därför behöva särskilt stöd för att kommunicera och öka sin förståelse. Detta kan göras genom exempelvis alternativ och kompletterande kommunikation (AKK).</p>
<p>25. Får personal stänga av spis och vatten eller låsa kylskåp i sådana boenden som avses i 5 kap. 5 och 7 §§ SoL samt 9 § 9 LSS?</p>	<p>Insatser enligt SoL och LSS bygger på frivillighet, vilket innebär att de inte kan vidtas mot den enskildes vilja. Insatserna ska bygga på respekt för de boendes självbestämmande och integritet (se 1 kap. 1 § SoL och 6 § LSS). SoL och LSS innehåller inte några bestämmelser som tillåter användning av tvång eller begränsande åtgärder. Det innebär att åtgärder som får till följd att den enskilde begränsas vad gäller tillgång till vatten, mat och matlagingsmöjligheter inte får vidtas mot hans eller hennes vilja. Då åtgärder som vidtas inom socialtjänsten och verksamhet enligt LSS ska utgå från den enskildes behov och förutsättningar får generella beslut om åtgärder av aktuellt slag inte förekomma.</p> <p>I verksamhet inom SoL och LSS kan det förekomma personer som på grund av sin funktionsnedsättning t.ex. glömmer bort att stänga av spisen eller har beteenden som innebär att de inte kan reglera sitt mat- och vattenintag. Att stänga av spis och vatten eller låsa kylskåp förutsätter dock den enskildes samtycke och att en individuell bedömning visar att åtgärderna tillgodoser den enskildes behov av till exempel skydd, stöd, hjälp eller aktivering. Det är därför viktigt att kunna förklara på ett enkelt och konkret sätt för att få den enskilde att förstå konsekvensen av olika alternativ, vilket är förutsättningen för ett val. Syftet är att den enskilde ska förstå hur t.ex. ett förändrat ätande och drickande påverkar dennes kropp och hälsa.</p> <p>För personer med funktionsnedsättningar kan rätt kommunikativt bemötande och möjlighet att uttrycka sig ge förutsättningar för att dessa personer ska kunna vara delaktiga i att göra ett eget val. Den enskilde kan därför behöva särskilt stöd för att kommunicera och öka sin förståelse. Detta kan göras genom exempelvis alternativ och kompletterande kommunikation (AKK).</p>

Fråga	Svar
	Även om åtgärder av aktuellt slag under vissa förutsättningar får förekomma behöver verksamheten säkerställa att den enskilde får sina behov av mat och dryck tillgodosedda under hela dygnet. Om t.ex. kylskåpet i gemensamhetsutrymmet är låst behöver verksamheten säkerställa att de boende vid varje givet tillfälle får sitt matbehov tillgodosett.
26. Får ett förskrivet hjälpmedel användas mot den enskildes vilja?	Det finns inte något stöd i socialtjänstlagen, LSS, patientlagen eller hälso- och sjukvårdslagen för att använda ett förskrivet hjälpmedel mot den enskildes vilja. Detta gäller oavsett om legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal utifrån sin medicinska kompetens har bedömt att den enskilde är i behov av hjälpmedlet. Det finns dock inget hinder för att motivera och stödja den enskilde till att använda hjälpmedlet.
27. Vad har ett samtycke för betydelse?	<p>Samma slag av åtgärd kan vara tillåten eller otillåten beroende på syftet med åtgärden och om det finns ett samtycke. För att vara tillåten ska åtgärden syfta till att skydda, stödja, hjälpa eller aktivera den enskilde. Den enskilde måste dessutom samtycka till åtgärden. Till exempel kan ett bälte vara en skyddsåtgärd om det bidrar till att den enskilde sitter bra och känner sig trygg och säker samt att den enskilde samtycker till att bältet används. Att däremot spännen fast någon med bälte när han eller hon inte samtycker till detta är inte tillåtet.</p> <p>För mer information om samtycken se Socialstyrelsens meddelandeblad nr 12/2013, Tvångs- och skyddsåtgärder inom vård och omsorg för vuxna, s. 4–6.</p>
28. Vad händer om den enskilde motsätter sig en åtgärd som han eller hon tidigare har samtyckt till?	Den enskilde har rätt att när som helst återkalla sitt samtycke. Om den enskilde motsätter sig en åtgärd som han eller hon tidigare har samtyckt till så får åtgärden således inte fortsätta eller vidtas.
29. Kan anhöriga, god man eller förvaltare samtycka till eller kräva användning av en tvångs- eller begränsningsåtgärd?	Då användning av tvångsåtgärder kräver lagstöd kan inte anhöriga, god man eller förvaltare samtycka eller kräva att socialtjänsten, verksamhet enligt LSS eller hälso- och sjukvården ska använda tvångsåtgärder.